

A pezzra bèlt

’Z iz pròpio bar: in vèrt vo dar fraihait d’arkhénntmen lai balmase hatt vorlòrt. Lai vor an mánat, segante in televisióng di tschinésan alle inngespèrrt in soine haüsarn, di lern beng vo Wuhan, Shanghai un Pekino, di spèrrn pinn pintarn boda hám gemèzzt ’z viavar in laüt, habar geschüttlt in khopf un pensàrt: betta schaüla lânt, betta pöasa diktatür, boda spèrrt inn soine laüt asó, sovl bisa beratn alle delinquéntn. Nia, nia hettaparaz intruamp zo maganaz vennen, biane bochan spetar, in da gelàichege situatzióng. Zo khöda daz bar, però, mochan stian dahümman, in tang azpi dise, iz no daz peste bodaz mage vürkhemmen. ’Z soinda laüt, azpi di doktör, di infermiarn, di vorkhoavar von supermerké, boda stianatn gearn dahümman, azza magatn, anvétze soinsa sèmm atti arbat, ristschàrante soi lem vor alle üs. Ber vörtetze zo darkränkha, ber zo vorliara di arbat, ber petet vor a liabez mentsch boda khempft vor soi lem in an pett von ospedäl. Dena soinda di sèlln boda schikhan ummar lustege foto un filmn pinn telefonì – i boaz nèt erändre, ma i hánnaa sa gevánk a gántza khutta.

Lachan übar an söttan schaülan beata boda sa hatt gemacht sovl toatn, geatz no? Vor mi, in söttane zaitn, allz bazta helft zo mèkka di vort un zo giana vür, geat. Magàre, in a par tang, bartzmar trèffan miar o, ma antànto, per piatzér, lazztme lachan, ke ’z iz ummaz von bintsche sachandar boda nonet soin vietàrt. Àndre no süachan z’sega disa situatzióng vo soinar guatn sait: est habar mearar zait vor üs sèlbart un vor üsarne liam. Zait zo khocha eppaz guatz, zo lesa an libar, z’spila pinn khindarn, zo lirna a zung, herzorichta in sèll gazèr bodase

hatt gehäivart atti tetsch odar in rovólt – odar in üsarn khöpf. Zait drauzopensàra att alle di guatn sachandar bobar hám àna zo rendranaz kunt. Dar air in di statt iz nia gest sovl sauber azpi est, boda di laüt lazzan in auto in garage un vil fabrike soin gespèrrt. A virus, a dínkh asó khlumma boma njánka sek, hattz dartànt zo tüana daz sèll boda a djar vo manifestatzióngen – Fridays for Future, gedenkhtaraz? – iz nèt gelánk: zbingen di laüt z’stiana mearar dahümman, zo nütza mindar in auto un zo khoava mindar geplèttra iargeprenk vo dar Tschina odar vo kisà bo. Vor hundartar djar habar boschizt, bosüdlit un bodrèkht di earde, sidar djardar di studjös gedenkhanaz ke dar klima iz nà zo béksla, ma fin est izta khent getànt bintsche nicht. Est, a tiabas a bötta, ünsar armar, plabar planèt mage ziang in atn. Baz mai barta tüan di Greta Thunberg, est boda disar khlummadar, frèchar virus hattar gestolt di arbat? Est trifft üsàndarn lirnén eppaz vo disar krisi. Asó, balse bart soin verte, furse ünsar lem bart soin a pizzle pezzar un di earde a pezzrar platz zo lebada.

Paolo

Istituto Cimbrio
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbrio.it

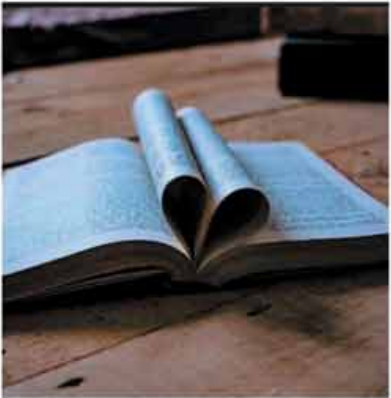
Stechar baz an earstn

“Bar bartnsan auzkhemmen stechar baz an earstn”
Alle bizzan bazta iz nà vürzokhemma in dise zaitn, sichar boaztar o ke ’z iz eppaz schaüla un ke ’z bart no vortrang vil laüt. Sa khön ke ’z barta vort gian no vil zait vorse bartn bidar leng apóst di sachandar un az allz khear bidrümme azpe an earstn. Est mochpar lai paitn, stian da huam nèt lai vor üs, ma vor üsarne laüt o, vor üsarne non un elarn.
Ànka azta allz mage parirn sbartn un allz parirt gian letz, mochpar hërta süachan eppaz schümmaz in allz da sèll boda auzvallt. In dise tang habar mearar zait zo pensàra, zo stiana alümma, zo rastanaz auz. Ma ’z soinda vil àndre sachandar boma mage tüan da huam: stian pitt üsarn laüt, üsarne prüadar un sbestarn, khochan eppaz pittnàndar, lesan, lüsnen musik, àschaung di televisióng, spìln in kartn un vil àndarz. Sichar, alln menglnen di tschelln, stian auz in air, gian inn pan üsarn schümman beldar un vennense pittnàndar in platz, ma bar bartn bidar tüan allz ditza un bartnz tüan gebante vil mearar vèrt in khlumman sachandar. In dise tang hámssa ummargeschikt a poesia boda hatt geschribet a bichtegez baibe, Kathleen O’Meara in 1800, in di djardar boda iz gest di pèste. I gloabe ke dise börtar soin pròpio djüst vor disa zait bobar soin nà zo leba un vor ditza hánnesaz gebóllt machan lesan.

Guarire

*“E la gente rimase a casa
e lesse libri e ascoltò
e si riposò e fece esercizi
e fece arte e gioco
e imparò nuovi modi di essere
e si fermò
e ascoltò più in profondità
qualcuno meditava
qualcuno pregava
qualcuno ballava
qualcuno incontrò la propria ombra
e la gente cominciò a pensare in
modo differente
e la gente guarì.*

*E nell’assenza di gente che viveva
in modi ignoranti
pericolosi
senza senso e senza cuore,
anche la terra cominciò a guarire
e quando il pericolo finì
e la gente si ritrovò
si addolorarono per i morti
e fecero nuove scelte
e sognarono nuove visioni
e crearono nuovi modi di vivere
e guarirono completamente la terra
così come erano guariti loro.”*

Bar mochan vorstian ke di bèlt geat vürsnen zo leba, ànka azta allz parirt vest. Di natür izzaz nà innz’spèrra, furse zo khödanaz ke bar hám eppaz gevèlt. Si izzaz nà zo khöda ke si geat vürsnen ena üs o un ke furse hattze mángr zo stiana ena. Si izzaz nà zo khöda zo gedenkhanaz balbar bartn khearn bidrümme ke bar soin nèt padrù ma lai gèste. Est mochpar tüan allz da sèll bosaz khön un bartnsan auzkhemmen stechar baz an earstn.

Anna N. N.

Dar Inno vo Mameli

Azpe alle bizzan, in dise lestn bochan vil laüt in gántz Beleschlánt mochan stian inngespèrrt in soine haüsar peng dar emerdjéntza von Covid19, an schaülan beata boda, in di lestn zaitn, iz gerift un iz no nà zo riva in vil lentar in da gántz bèlt. Magante nèt gian auz von haus, vil belese, in dise trauregen tang, hám asó àgeheft zo giana auz atti pontesölñ zo singa alle pittnàndar lustege kantzüla zoa zo ziaganen au a ripp un zo helva in àndarn o zo halta hert. In di lern beng vo vil stattn hattma gemak höarn di stimmen von belesan atti pontesölñ boda hám gesunk in Inno Natzióal o. Atz 20 von lentzmánat dar Inno iz khent gelazt höarn, pittnàndar pitt àndre drai gekhennate belese kantzü, in alle di radio von Beleschlánt boda, vor da earst bötta in di stördja vodar ünsar Natzióng, hám auzgemacht zo lazza höarn in gelàich momént daz gelàich sachan bobràll. In dise bochan di laüt soinse asó gehöart a migele mearar gepuntet pitt soinar Natzióng un hám gesunk mearear vert soin Inno, eppaz boda di sölito khint vür lai balda khemmen gemacht di partie vo fuzboll odar àndre spìln un spòrt kontro àndre lentar. Ma sebar alóra bia un bo ’z

izta gebortet disar Inno. Dar Inno von Beleschlánt, boda alle khennen azpe *Inno vo Mameli* odar *Prüadar von Beleschlánt*, iz a gesinga rinaschimentàle geschribet ’z djar 1847 von Goffredo Mameli, a belesar schraibar un patriòta gebortet a Genova. Di musik von Inno, anvétze, iz khent zornirt un boróatet von Michele Novaro, boda iz o gest a belesar patriòta gebortet a Genova. Dar Mameli hatt geschribet in tekst von Inno baldar iz gest pròpio djung: dar hatt gehatt, defàtti, lai 20 djar un, z’schraibanen, izzarse ispiràrt atti *Marsigliese* vodar Francia. Quàse zboa djar spetar dar djung schraibar iz laider gestorbet khempfante zo untarstütza di Repùbblika Romana. Dar *Inno vo Mameli* iz khent vil gekhennt un gesunk in di djardar von Risorgimento un in di djardar darnà o. Dòpo dar Unità von Beleschlánt però, azpe Inno uffiziàl, izta khent zornirt di “Marcia Reale” von Haus von Savoia, di monarchia boda hatt governàrt di Natzióng fin dòpo in Zboate Bèltkriage, balda, atz 2 von prachant von djar 1946, ’z Beleschlánt iz khent a Repùbblika. Von sèll djar dar Inno iz khent z’soina dar Inno Natzióal provvisório, un iz gestànt

fin haüt zo tage. Von sèll bait 1946 iztasan “gevallt snea atti pèrng” vormaz hatt dartànt zo macha khemmen in *Inno vo Mameli* Inno uffiziàl von Beleschlánt: pittar ledje n. 181 atz 4 von kristmánat von djar 2017, lai vor drai djar, dar Inno iz, an lestn, khent offitzièll. Haüt singbaren zo lazzanaz höarn starch in disa traurega situatzióng, ma benn allz dizta bart soin vorgànt, mochparaz gedenkhan z’soina stoltz alle di vert bobaren singen.

E.v.K.

Di schualn in disa sber zait

Azpe sa geschribet vor an mánat atti Sait vo Lusérn, bode hán geredet vo disan naïge Coronavirus, boda in da sèll zait sèmm iz gest no vil bait vodar ünsar Provintz, haüt bille schraim epparèppaz atti sachandar boda hatt geprenk disar schaüla beata in ünsar lem. Azpe bar bizzan alle, in di lestn bochan in gántz Beleschlánt soinda khent augespèrrt alle di schualn, un vil àndre sachandar azpe zum baispiel di birthäuser. Dise soinz sachandar auzgemacht von ünsar Vorsitza von Beleschlánt. I khü ke ’z iz schaüla umbrómme beràndre soin nèt gebónt zo stiana da huam un zo venna gespèrrt di boténg di sunta, un ditza asó lai zo

khöda zboa sachandar sber vor üs. Alle di schualn soin gespèrrt vodar lest boch von hornung, ma di schülar mang tüan allz azpe hërta umbrómme di maistre gian zo lesa un zo lirna allz in internet un mang auvorsan in schülar zoa zo haba di vote. In gántz Beleschlánt soinsa nà zo reda zo traga vür allz ummaz di schualn ditza djar, ànka azta nèt soin khent gemacht genümma tang schual. Umbrómme vorliarn a djar iz nèt schümme, ànka azta vo djung vorstéatma nèt gerècht alle dise sachandar. Anvétze vor di studéntn boda gian in di università iz àndarz, umbrómme von lentz fin in höbiat mangsa lai lüsnen di letzióngen, un lai auz pan summar mangsa machan di esàmi. Vor di sèllnen alóra iz a pizzle destrat, umbrómme est in a par mánat furse bartz gian pezzar un asó mangsa khearn bidrümme ka schual ena zo vorliara zait. I gloabe ke ma mage khön ke vor alln in sèlln boda machan di università iz dèstar umbrómme di letzióngen

khemmen gemacht in internet, un asó auz pa tage mangsa gian zo arbata odar tüan eppaz àndarst, un abas dòpo gèzzt di tschoi mangsa àschaung di letzióngen. ’Z izta zo khöda o ke dar mánat von lentz iz a mánat boda in di università khemmenda gemacht di laurie von sèllnen boda hám gerift zo studjàra dòpo drai odar vümf djar. Un bia hámza getànt haüt zo macha dise dökhtur? ’Z iz dèstar, sa hámz getànt hërta pitt internet, un asó soinda khent gemacht di naïng dökhtur. Tüan asó iz gest daz peste sachan – asó azpedez sige i –, umbrómme di studéntn hám nèt gemocht paitn fin auz pan summar zo vänga in pefèl, ànka azta asó izta nèt gest dar sèll schümme air zo vaira azpe hërta. Bar mochan gloam ke in biane zait alle di djungen mochatn khearn bidrümme zo giana ka schual, zo lüsna di maistre un zo macha ettlane tritt alle pittnàndar.

Michele Neff

**GEBÌNN
TÖNLE
BINTARN
2020**

Dar Kulturinstitut Lusérn, zoa auzohalta da Zimbarzung, hatt augilekk haür o in prais **“Tönle Bintarn”**. Allz mocht khemmen geschikht vorda auz iz dar **vraità 8 von madjo 2020**.

L’Istituto Cimbrio di Luserna, per sostenere, promuovere e sviluppare la scrittura della lingua cimbra, bandisce la nona edizione del concorso letterario **“Tönle Bintarn”**. Gli elaborati inediti in lingua cimbra dovranno pervenire **entro venerdi 8 maggio 2020**. Regolamento completo sul sito **www.istitutocimbrio.it**